

Sygn. akt II CSK 523/06

**WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Dnia 28 marca 2007 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Antoni Górski (przewodniczący)

SSN Teresa Bielska-Sobkowicz (sprawozdawca)

SSN Marian Kocon

w sprawie z powództwa Gospodarczego Banku Spółdzielczego
w G.

przeciwko Skarbowi Państwa - Sądowi Rejonowemu w M.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym

w Izbie Cywilnej w dniu 28 marca 2007 r.,

skargi kasacyjnej strony powodowej

od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 12 kwietnia 2006 r.,

**oddala skargę kasacyjną i zasądza od powoda na rzecz
pозwanego 3600 (trzy tysiące sześćset) złotych tytułem zwrotu
kosztów postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Powód Gospodarczy Bank [...] S.A. domagał się zasądzenia od pozwanego Skarbu Państwa – Sądu Rejonowego w M. kwoty 481 469 zł wraz z odsetkami ustawowymi oraz kosztami procesu, tytułem odszkodowania za niezgodne z prawem działanie funkcjonariusza państwowego.

Wyrokiem z dnia 5 lipca 2005 r. Sąd Okręgowy w S. oddalił powództwo.

Na skutek apelacji powoda, wyrokiem z dnia 12 kwietnia 2006 r. Sąd Apelacyjny oddalił apelację. U podstaw tego rozstrzygnięcia legły następujące ustalenia faktyczne i ich ocena prawna:

W dniu 30 grudnia 2000 r. M. i A. J. zbyli na rzecz P. D. L. S.A. prawo użytkowania wieczystego działki gruntu nr 74/2, położonej w M., wraz ze związaną z tym prawem własnością budowli. Nabywca w § 6 aktu notarialnego wniósł o ujawnienie tego prawa na jego rzecz w księdze wieczystej nr [...], prowadzonej dla przedmiotowej nieruchomości przez Sąd Rejonowy w M.

Dnia 6 kwietnia 2001 r. P. D. L. S.A., oświadczając, że jest wpisany w księdze wieczystej jako użytkownik wieczysty działki oraz właściciel budynków na niej posadowionych, zawarł umowę sprzedaży przedmiotowej nieruchomości, przenoszącą jej własność na „S.” Sp. z o.o. w M., która jako kupujący wносиła w § 10 aktu notarialnego o wpis jej prawa w księdze wieczystej. Wniosek ten wpłynął do Sądu Rejonowego w M. dnia 11 kwietnia 2001 r.

Postanowieniem z dnia 30 maja 2001 r. w księdze wieczystej nr [...] dokonano wpisu, na podstawie umowy sprzedaży z dnia 30 grudnia 2000 r., praw na rzecz powodowego P. D. L. S.A. Postanowieniem z dnia 1 czerwca 2001 r. Sąd Rejonowy w M. odmówił dokonania wpisu na rzecz „S.” Sp. z o.o. Na skutek powtórnego złożenia tego wniosku, w dniu 11 lipca 2001 r. dokonano ostatnio wzmiankowanego wpisu.

W dniu 13 lipca 2001 r. powód Gospodarczy Bank S.A. zawarł ze „S.” Sp. z o.o. umowę o kredyt inwestycyjny. Zabezpieczeniem wierzytelności miało być

ustanowienie na rzecz powoda hipoteki zwykłej na przedmiotowej nieruchomości, nabytej przez kredytobiorcę.

Na skutek wniosku powoda z dnia 13 lipca 2001 r., Sąd Rejonowy w M. dokonał żądanego wpisu hipoteki zwykłej na nieruchomości, o czym powiadomił powoda oraz spółkę „S”. Jednakże, na skutek apelacji Syndyka Masy Upadłości P. D. L. S.A., postanowienie w tym przedmiocie zostało uchylone przez Sąd Okręgowy w S., który wniosek o wpis oddalił. Kasacja spółki „S.” od powyższego postanowienia została prawomocnie odrzucona.

Pismem z dnia 19 listopada 2003 r. powód wezwał Prezesa pozwanego Sądu Rejonowego w M. do zapłaty kwoty 500 000 zł wraz z odsetkami 20% w stosunku rocznym tytułem odszkodowania za dokonanie błędnego wpisu prawa użytkownika wieczystego na rzecz „S.” Sp. z o.o. Pismem z dnia 9 grudnia 2003 r. Prezes Sądu Rejonowego w M. odmówił zapłaty, powołując się w szczególności na brak przesłanek odpowiedzialności odszkodowawczej oraz na nieuprawomocnienie wpisu.

W dniu 21 listopada 2003 r. syndyk upadłego P. D.L. S.A. zbył przedmiotową nieruchomość na rzecz osoby trzeciej.

Przy tak poczynionych ustaleniach faktycznych w sprawie, które Sąd drugiej instancji przyjął w całości za własne, roszczenie powoda zostało uznane za bezzasadne. Rozwijając tezę postawioną przez Sąd Okręgowy, że powód nie wykazał kumulatywnego wystąpienia przesłanek odpowiedzialności Skarbu Państwa na podstawie art. 417 § 1 k.c. w brzmieniu obowiązującym w dniu 11 lipca 2001 r., Sąd Apelacyjny wskazał, iż odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną przez wykonywanie władzy publicznej jest uzasadniona obiektywną niezgodnością aktu władzy z prawem, co należy rozumieć jako zaprzeczenie zachowania uwzględniającego nakazy i zakazy wynikające z normy prawnej. Pojęcie „niezgodności z prawem”, o którym mowa w art. 77 ust. 1 Konstytucji RP, musi być rozumiane wężiej niż na gruncie prawa cywilnego, wyklucza ono bowiem uznanie za bezprawne działania lub zaniechania organu władzy publicznej, który narusza klauzule generalne odwołujące się do etycznych wzorców zachowania, jak chociażby „zasady współżycia społecznego” czy też „dobre obyczaje”.

Odpowiedzialność, o której mowa, należy wiązać z różnego rodzaju zachowaniami, zarówno faktycznymi, jak i mającymi postać orzeczeń lub decyzji, przy czym opiera się ona na zasadzie obiektywnie pojętej bezprawności, nie zaś winy.

Powołując się na orzecznictwo Sądu Najwyższego odnoszące się do odpowiedzialności odszkodowawczej Skarbu Państwa za działania funkcjonariuszy, Sąd Apelacyjny uznał, że nieprawomocne orzeczenie sądu nie może być uznane za niezgodne z prawem w razie jego uchylecia lub zmiany w toku kontroli instancyjnej, bowiem postępowanie odwoławcze może doprowadzić jeszcze do skorygowania nieprawidłowości. Cechę „niezgodności z prawem” przypisać zatem można dopiero orzeczeniu formalnie prawomocnemu.

Nie bez znaczenia dla oceny zasadności roszczenia jest także, zdaniem Sądu drugiej instancji fakt, że kredyt zabezpieczony hipoteką został uruchomiony faktycznie jeszcze przed jej ustanowieniem, a także że istnieje (niewyjaśniona przez powoda) rozbieżność pomiędzy ogólną kwotą udzielonego kredytu a wartością nieruchomości, która według treści umowy zawartej przez powodowy Bank ze spółką „S.” była faktycznie znacznie niższa i wynosiła jedynie 220 000 zł.

W ogólnej ocenie Sądu Apelacyjnego, powoda nie mogła chronić rękojmia wiary publicznej ksiąg wieczystych, gdyż poprzestał on na zapewnieniu o istnieniu prawa, podczas gdy przy zachowaniu należytej staranności mógł z łatwością ustalić właściwy stan rzeczy. Takie postępowanie powoda było sprzeczne z wysokimi wymaganiami profesjonalizmu, jakie należy stawiać przed bankami jako instytucjami rynku finansowego, stale i zawodowo zajmującymi się udzielaniem kredytów. Nie odpowiadało ono wzorcowi należytej staranności, albowiem powód zaniechał dowiedzenia się o faktach, które z łatwością ujawniłby, gdyby zapoznał się z treścią działu II księgi wieczystej. Sąd drugiej instancji zwrócił uwagę, że prawo użytkowania wieczystego na rzecz spółki „S.” nie mogło wygasnąć, gdyż nigdy nie powstało z uwagi na nieważność umowy. Nie mogła zatem powstać również i hipoteka, gdyż wpis tego ograniczonego prawa rzeczowego do księgi wieczystej ma charakter konstytutywny.

Skargę kasacyjną od powyższego wyroku powód oparł na obu podstawach z art. 398³ § 1 k.p.c., w ramach pierwszej podstawy kasacyjnej wskazując na:

1) błędną wykładnię art. 417 k.c. poprzez przyjęcie, że pozwany nie wyrządził swoim działaniem powodowi szkody, gdyż nie było ono bezprawne, a nadto że pozwany nie wykazał w ogóle faktu powstania szkody; 2) błędną wykładnię art. 417¹ § 2 k.c. przez przyjęcie, że szkodę może wyrządzić tylko orzeczenie prawomocne; 3) błędną wykładnię art. 6 § 1 i 2 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (tekst jedn.: Dz. U. z 2001 r. Nr 124, poz. 1361 z późn. zm.; dalej: „u.k.w.h.”) przez przyjęcie, że rękojmia wiary publicznej nie chroniła powoda, gdyż działał on w złej wierze.

Z kolei w ramach podstawy naruszenia przepisów postępowania, skarżący powoływał się na naruszenie zaskarżonym wyrokiem: 1) art. 380 k.p.c. w zw. z art. 222 k.p.c. i w zw. z art. 217 k.p.c. poprzez brak rozpoznania postanowień Sądu pierwszej instancji oddalających wnioski dowodowe powoda, które to postanowienia nie podlegały zaskarżeniu zażaleniem, a miały wpływ na wynik sprawy; 2) art. 378 § 1 k.p.c. w zw. z art. 224 k.p.c. oraz w zw. z art. 227 k.p.c. poprzez brak rozważenia wszelkich przedstawionych w apelacji zarzutów, w szczególności dotyczących nieprzeprowadzenia przez Sąd pierwszej instancji postępowania dowodowego w zakresie wnioskowanym przez powoda, a istotnym dla rozstrzygnięcia sprawy oraz zarzutu zamknięcia rozprawy bez uprzedniego udzielenia głosu stronom.

Wskazując na powyższe podstawy zaskarżenia kasacyjnego, skarżący żądał uchylecia zaskarżonego wyroku w całości i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania oraz zasądzenia od pozwanego na rzecz powoda kosztów procesu, a ewentualnie o zmianę zaskarżonego wyroku w całości poprzez zasądzenie od pozwanego na rzecz powoda kwoty dochodzonej pozwem oraz kosztów procesu.

W piśmie procesowym z dnia 21 grudnia 2006 r., stanowiącym odpowiedź na skargę kasacyjną, reprezentująca pozwanego Prokuratoria Generalna Skarbu Państwa wносиła o jej oddalenie w całości, wskazując między innymi, że przesłanki odpowiedzialności odszkodowawczej nie zostały przez powoda wykazane, zaś skarga kasacyjna w zakresie pierwszej podstawy kasacyjnej ma w istocie charakter polemiki z ustaleniami faktycznymi sądów *meriti* w sprawie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Nie jest trafny zarzut naruszenia art. 417¹ § 2 k.p.c. już tylko z tego względu, że Sąd drugiej instancji go nie stosował, nie mógł więc dokonać jego błędnej wykładni. Zdarzenie, w którym skarżący upatruje źródło szkody miało miejsce przed dniem 1 września 2004 r., to jest przed wejściem w życie ustawy z dnia 17 czerwca 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. nr 162, poz. 1692), którą m.in. ten przepis do kodeksu cywilnego został dodany. Zgodnie z art. 5 tej ustawy do zdarzeń i stanów prawnych powstałych przed wejściem w życie ustawy nowelizującej stosuje się przepisy dotychczasowe, a więc art. 417 k.c., który należy rozumieć w sposób ustalony przez Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 4 grudnia 2001 r., SK 18/00 (OTK 2001, nr 8, poz. 14).

Zgodnie z wykładnią przedstawioną w tym wyroku, Skarb Państwa ponosi odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną przez niezgodne z prawem działanie funkcjonariusza państwowego przy wykonywaniu powierzonej mu czynności, przy czym odpowiedzialność ta nie jest uwarunkowana stwierdzeniem winy funkcjonariusza. Nie ulega także wątpliwości, że zasada ta znajduje zastosowanie także wtedy, gdy szkoda wynika na skutek wydania zarządzenia lub orzeczenia (por. m.in. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 8 stycznia 2002 r., I CKN 581/99, OSNC 2002, nr 10, poz. 128, z dnia 20 listopada 2002 r., V CKN 1305/00, nie publ., z dnia 29 listopada 2002 r., IV CKN 1532/00, nie publ., z dnia 9 lipca 2003 r., IV CKN 357/01, nie publ.). W orzecznictwie Sądu Najwyższego za ugruntowany należy także przyjąć pogląd, że podstawę roszczeń odszkodowawczych wynikłych wskutek wydania niezgodnego z prawem orzeczenia lub zarządzenia stanowił (przed wejściem w życie art. 417¹ k.c.) art. 417 k.c., wykładany zgodnie z art. 77 ust. 1 Konstytucji, nie zaś sam art. 77 ust. 1 Konstytucji. Poza stanowiskiem wyrażonym w wyroku z dnia 6 lutego 2002 r., V CKN 1248/00 (OSP 2002, nr 10, poz. 128), uznaje się w orzecznictwie Sądu Najwyższego, że podstawy roszczeń odszkodowawczych nie może stanowić orzeczenie nieprawomocne, czy nieostateczna decyzja, nawet wadliwe, które zostało następnie skorygowane przez instancję odwoławczą (por. wyroki SN z dnia 9 lipca 2003 r., IV CKN 357/01, nie publ., z dnia 19 listopada 2004 r., V CK 206/04, nie publ., z dnia 19 listopada 2004 r., V CK 250/04, OSP 2005, nr 7-8, poz. 98). Ten pogląd należy podzielić,

odmienna ocena godzi w zasadę instancyjności postępowania, ponadto może prowadzić do rozbieżnych rozstrzygnięć w toku instancji i w procesie odszkodowawczym.

Podstawą dochodzonego w sprawie roszczenia było orzeczenie o wpisie w księdze wieczystej nieprawomocne, następnie uchylone. Już zatem z tej tylko przyczyny nie można doszukać się przesłanki odpowiedzialności Skarbu Państwa za niezgodne z prawem działanie funkcjonariusza. Na marginesie zatem już tylko, bowiem nie ma to znaczenia dla rozstrzygnięcia o zasadności skargi, można zwrócić uwagę, że wątpliwości może budzić uznanie za niezgodny z prawem wpis prawa wieczystego użytkowania spółki „S.” w księdze wieczystej. Trzeba bowiem zwrócić uwagę, że przed dokonaniem konstytucyjnego wpisu, a po złożeniu wniosku o jego dokonanie, osobie, na której rzecz wpis ma nastąpić, przysługują wszystkie uprawnienia wynikające z umowy o ustanowieniu prawa, które ma być wpisane, oprócz samego prawa. Taką sytuację prawną określa się jako ekspektatywę. P. D. L. mógł więc w dniu 6 kwietnia 2001 r. zbyć ekspektatywę prawa wieczystego użytkowania na rzecz spółki „S.”, nawet jeszcze przed wpisem tego prawa do księgi wieczystej, co nastąpiło z dniem 30 maja 2001 r. Powstanie prawa wieczystego użytkowania uzależnione jest co prawda od dokonania wpisu, ale ma tu zastosowanie wynikająca z art. 29 u.k.w.h. zasada wstecznego działania wpisu, jeżeli ostatecznie tego wpisu dokonano. Tak więc również i z tej przyczyny brak podstaw do formułowania roszczenia odszkodowawczego wobec Skarbu Państwa za szkodę wywołaną niezgodnym z prawem orzeczeniem o wpisie prawa wieczystego użytkowania określonej w pozwie nieruchomości.

Wobec powyższego nie wymagają już oceny zarzuty naruszenia art. 6 u.k.w.h. Jeżeli bowiem uznać, że orzeczenie nieprawomocne nie może stanowić podstawy roszczenia odszkodowawczego, to nie ma już znaczenia, czy według oceny skarżącego wpis spółki „S.” w chwili uruchomienia kredytu był prawomocny czy też nie, bądź też, czy mógł ten fakt ustalić na podstawie badania księgi wieczystej, skoro nie są to czynniki decydujące o przymiocie prawomocności orzeczenia.

Nie są zasadne zarzuty podnoszone w ramach drugiej podstawy kasacyjnej. Skarżący zarzucał w tym zakresie lakoniczną ocenę podnoszonych w apelacji zarzutów naruszenia przez Sąd pierwszej instancji art. 217, 222, 224 i 227 k.p.c., a dotyczących pominięcia przez ten Sąd wniosków dowodowych na okoliczność kondycji finansowej kredytobiorcy i wykazania wysokości szkody. Zarzuty te zostały ocenione, Sąd drugiej instancji uznał bowiem za uzasadnione stanowisko, że wskazywane przez skarżącego okoliczności nie mają dla rozstrzygnięcia sprawy znaczenia. W sytuacji bowiem, gdy podstawą oddalenia roszczenia odszkodowawczego przeciwko Skarbowi Państwa był fakt wywodzenia tego roszczenia z nieprawomocnego orzeczenia, następnie uchylonego w toku instancji, prowadzenie dowodów na te okoliczności było bezprzedmiotowe. Przypomnieć należy, że zarzuty natury procesowej mogą stanowić podstawę kasacyjną wtedy, jeżeli skarżący wykaże, że naruszenie zasad proceduralnych przez sąd drugiej instancji mogło mieć istotny wpływ na treść rozstrzygnięcia. Istnienia takiej możliwości skarżący nie wykazał.

Wobec powyższego orzeczono jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c.